

1. Kodeks postępowania cywilnego

z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296)

Tekst jednolity z dnia 19 lipca 2019 r. (Dz.U. 2019, poz. 1460)

Wyciąg

Tytuł wstępny. Przepisy ogólne

(...)

Art. 4^{1.1} [*Nadużycie prawa procesowego*]

Z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (nadużycie prawa procesowego).

Spis treści

	Nb
I. Uwagi wprowadzające	1–6
1. Nadużycie prawa procesowego	1
2. Przykłady nadużycia prawa procesowego	2
3. Pismo niebędące pozwem	3
4. Rozwój instytucji	4
5. Zakres podmiotowy	5
6. Nadużycie prawa procesowego a obejście prawa	6
II. Uwagi szczegółowe	7–9
1. Zasada	7
2. Sankcje	8
3. Orzeczenie o nadużyciu prawa procesowego	9

I. Uwagi wprowadzające

1. **Nadużycie prawa procesowego.** Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy ¹ (druk sejmowy 3137, Sejm RP VIII kadencji, s. 33), z praktyki sądowej można wyróżnić sytuacje, które kwalifikuje się jako nadużycie przez stronę jej uprawnień procesowych. Chodzi tu o wnoszenie jako pozwu pisma niezawierającego żądania rozpoznania sprawy sądowej; wnoszenie pozwu oczywiście niezasadnego; składanie wielu wniosków o wyłączenie sędziego; wnoszenie wielu zażaleń w tym samym lub zbliżonym przedmiocie; kierowanie do sądu wielu wniosków procesowych o sprostawanie, uzupełnienie lub wykładnię wyroku. Według ustawodawcy zachowanie strony wykazujące się nadużyciem prawa procesowego polega na podejmowaniu w granicach prawa, czyli przy wykorzystaniu zwykle dostępnych środków proce-

¹ Art. 4¹ dodany ustawą z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

sowych (wytoczenie powództwa, złożenie zażalenia, apelacji, wyłączenie sędziego, wniosku o wznowienie postępowania itd.), które nie zmierza do osiągnięcia celu, którym te środki procesowe służą. Wskazuje się jako najlepszy przykład takiego zachowania tzw. łańcuch zażaleń. W przypadku wydania przez sąd w toku postępowania postanowienia, na które służy zażalenie, to strona, której zależy na zwłoce w postępowaniu, wnosi zażalenie na tę czynność. Zażalenie takie jednak, jako nieprzewidziane w przepisach prawa procesowego, podlega odrzuceniu, ale z kolei to postanowienie o odrzuceniu, zostaje zaskarżane kolejnym zażaleniem, które już będzie podlegało rozstrzygnięciu. Sąd zatem ma obowiązek nadać bieg takiemu zażaleniu, czyli podjąć szereg czynności: ustalić wartość przedmiotu zaskarżenia, wysokość opłaty, wezwać skarżącego do uiszczenia tej opłaty, usunąć inne braki formalne zażalenia, zażądać odpisów zażalenia i ich załączników dla strony przeciwnej lub do udzielenia wiadomości niezbędnych do rozpoznania jej wniosków. W toku takiego postępowania (zażaleniowego) skarżący może nadto składać liczne inne wnioski, np. po zawezwaniu o opłatę złożyć wniosek o zwolnienie od tej opłaty, co wymaga szczególnego procedowania, lub np. wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Postanowienia dotyczące np. odmowy zwolnienia czy odmowy ustanowienia pełnomocnika z urzędu stanowią dla skarżącego podstawę ponownego złożenia zażalenia. Takie zachowanie, wykorzystujące dostępne środki procesowe, może spowodować wielomiesięczne opóźnienie w rozpoznaniu sprawy pod względem merytorycznym.

2. **Przykłady nadużycia prawa procesowego.** Jak wskazuje ustawodawca w uzasadnieniu, podobna sytuacja może zachodzić w przypadku złożenia wniosku o wyłączenie sędziego. Chodzi o sytuacje składania kolejnych wniosków o wyłączenie sędziego, co może faktycznie doprowadzić do zablokowania na dłuższy nawet czas rozpoznanie sprawy. Chodzi o złożenie samego wniosku, następnie, jeżeli ma braki, wezwania do jego uzupełnienia, następnie po wydaniu postanowienia, możliwości jego zaskarżenia. Co prawda ZmKPC15, która weszła w życie 8.9.2016 r., miała zapobiec takiej nagannej praktyce, ale jednak okazała się nieskuteczna. Zwraca się uwagę, że kolejnym przykładem nadużycia prawa procesowego jest zadanie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jak również wykorzystywanie przez stronę możliwości służących do obstrukcji procesowej podczas procedury zwolnienia od kosztów sądowych oraz uzupełnienia barków formalnych pism procesowych. Podobnie rzecz się ma z możliwością składania wielu wniosków o sprostowanie, uzupełnienie lub wykładnie wydanego wyroku. Każde postanowienie wydane w tym zakresie jest zaskarżalne i może faktycznie prowadzić do zablokowania uzyskania przez stronę, która wygrała proces, wydania tytułu wykonawczego i podjęcia działań egzekucyjnych. Każdy bowiem wniosek w powyższym zakresie podlega odrębnemu procedowaniu, a wnioski te nawet nie podlegają opłacie sądowej. W praktyce i doktrynie prawa postępowania cywilnego dokonano także identyfikacji nadużycia procesowego uprawnienia polegającego na wnoszeniu pozwu, oczywiście bezzasadnego. Taka sytuacja zachodzi wówczas, gdy przeprowadzenie postępowania jest zaplanowane przez strony w celu uzyskania zamierzonego rezultatu [K. Knoppek, Wstęp do badań, w: P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik (red.), *Proces cywilny*, s. 189–204]. Pozew pozorny może polegać na osiągnięciu zamierzonego przez powoda i pozwanego rezultatu, i może także stanowić szzykanę dla pozwanego, który musi podjąć obronę, z którą przecież wiąże się koszty. Zdarzają się także pozwy wytaczane bez zamiaru osiągnięcia określonego celu procesowego, czy nawet w celu szykany dla pozwanego, a jedynie w celu prowadzenia postępowania sądowego (pieniactwo sądowe). Zwykle powództwo zawarte w takim pozwie jest oczywiście bezzasadne. Należy także zwrócić uwagę, że są sytuacje, w których powództwo bezzasadne jest wnoszone przez stronę z dobrej wierz, ale w wyniku

braku orientacji co do ewentualnych praw i obowiązków wynikających z określonego stosunku prawnego.

3. Pismo niebędące pozwem. W końcu występuje także zjawisko wnoszenia **3** pisma procesowego, które w intencji wnoszącego ma wyrzec skutek pozwu, czyli zainicjować postępowanie cywilne, ale w efekcie nim nie jest. Pozew bowiem powinien zawierać żądanie rozpoznania przez sąd określonej sprawy, tymczasem występują pisma tytułowane przez wnoszącego jako pozew, wniosek, ale niezawierające żądania rozpoznania sprawy. Takie pismo zmusza sąd do podejmowania, zwykle długich i trudnych, czynności, mających na celu ustalenie, czego autor takiego pisma się domaga, od kogo się domaga. Dotychczasowy stan prawny nie dawał sądom możliwości skutecznego zapobiegania takim zjawiskom, ponieważ każde pismo, które zostało wniesione do sądu, powinno być procedowane, a jeżeli miało braki formalne, powinno być poddane procedurze jego uzupełnienia, aby pismu nadać właściwy bieg. Ustawodawca zatem uznał, że przeciwdziałanie takim zjawiskom wymaga podjęcia określonych działań legislacyjnych przy następujących założeniach:

- 1) nie jest możliwe zastosowanie instytucji przeciwdziałającej nadużyciu prawa procesowego jedynie dla poszczególnych sytuacji, np. ciągu zażaleń, wniosków o wyłączenie sędziego itd., ponieważ trudno przewidzieć, które zwykle instrumenty procesowe służące stronie zostaną wykorzystane w celu obstrukcji procesowej;
- 2) konieczna jest zatem zasada ogólna, klauzula generalna, do której będzie można się odwoływać, również przy szczegółowych regulacjach przeciwdziałających nadużyciu;
- 3) nadto należało stwierdzić, że nie jest możliwe poprzestanie na stosowaniu art. 5 KC, czyli instytucji nadużycia prawa podmiotowego (materialnego), dla ochrony czy przeciwdziałania przed nadużyciem prawa procesowego [A. Torbus, *Zawezwanie do zawarcia ugody*, w: A. Jakubecki, J.A. Strzępka (red.), *Jus et remedium*, s. 594];
- 4) nadto nie jest wystarczające wykorzystanie klauzuli działania strony sprzecznie z dobrymi obyczajami przewidzianej w art. 3 KPC, to jednak nadużycie prawa procesowego stanowi odmienną kategorię (M.G. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych*, s. 69–121; K. Osajda, *Nadużycie prawa*, s. 47–80);
- 5) w sytuacji wykreowania nowej klauzuli generalnej dla przeciwdziałania nadużyciu prawa procesowego konieczne jest także stworzenie odmiennych sankcji dla różnych sposobów nadużycia prawa procesowego;
- 6) ostatnim założeniem ustawy, w tym zakresie jest ustanowienie także sankcji o charakterze nieprocesowym w celu przeciwdziałania nadużyciu prawa procesowego w postaci kosztów, odsetek, czyli środków o charakterze prewencji szczególnej i ogólnej.

4. Rozwój instytucji. W doktrynie przyjmuje się, że nadużycie prawa procesowego **4** jest immanentnie związane z kulturą prawną panującą w danym społeczeństwie. Pojęcie to wynika z praktyki sądowej i zwykle chodziło o to, aby strony i uczestników postępowania poddać pewnym zasadom moralnym i ograniczeniom, które wynikają z tych zasad. Chodzi tu o aksjologię stosowania prawa, czyli że prawo powinno być moralne, sprawiedliwe i odpowiadać pewnemu systemowi wartości (*ius*) [T. Ereciński, *Nadużycie praw procesowych*, w: P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler (red.), *Nadużycie prawa procesowego*, s. 20]. Zjawisko to zostało zauważone w praktyce sądów francuskich na początku XX w. W polskiej doktrynie na to zjawisko zwrócił uwagę K. Piasecki, uznając, że takie działania stanowią sprzeczność z zasadami współżycia społecznego. Zresztą w projekcie KPC z 1960 r. przewidziano przeciwdziałanie nadużyciu praw procesowych w art. 4,

że czynności procesowe stron i uczestników postępowania powinny być zgodne z zasadami współżycia społecznego, choć we wcześniejszym projekcie z 1955 r. w art. 8 przewidywano jedynie, że czynności procesowe powinny być dokonywane przez uczestników postępowania zgodnie z zasadami współżycia społecznego [J. Gudowski, Nadużycie prawa procesowego, w: P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler (red.) Nadużycie prawa procesowego cywilnego, s. 23]. W KPC64 brak jest już tej normy, poza art. 3 § 1 KPC64, a jedyną sankcją wywołaną niesumiennym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem na podstawie art. 103 KPC64 jest sankcja zwrotu kosztów, wywołanych takim postępowaniem. Po ZmKPC12 art. 3 uzyskał brzmienie: „strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody”. Był to pierwszy przypadek zastosowania w prawie procesowym klauzuli generalnej i ta reguła stanowiła początek wprowadzania do prawa polskiego zasady nadużycia prawa procesowego. Po wprowadzeniu jednak zmiany w art. 3 KPC zakaz nadużycia praw procesowego był wywodzony z ogólnych zasad prawa, a czasami sądy stosowały analogie z art. 5 KC. Brak było jednak w przepisach KPC instrumentów, którymi sąd mógłby się posłużyć w przypadku naruszenia obowiązków z art. 3 KPC. Na przykład SN, oceniając nieważkość postępowania spowodowaną pozbawieniem strony możliwości obrony swych praw, oceniając oddalenie wniosku o odroczenie rozprawy, uznał, że wniosek taki może być wyrazem nadużycia prawa procesowego, gdy jest podyktowany szykaną dla strony i chęcią przewleknięcia postępowania (uchw. SN z 11.12.2013 r., III CZP 78/13, Legalis). W innym orzeczeniu SN stwierdził, że nadużycie prawa uznania orzeczenia sądu zagranicznego przez małżonka, który świadomie wprowadza drugiego małżonka w błąd co do celu uzyskania i skutków prawnych takiego wyroku, nakłonił go do zaniechania w postępowaniu rozwodowym obrony interesów małoletnich dzieci stron oraz wyrażenia bez zastrzeżeń zgody na orzeczenie rozwodu. W tym przypadku SN odwołał się do klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego. W postanowieniu SN z 16.6.2016 r. (V CSK 649/15, Legalis) Sąd ten stwierdził, że wielokrotne składanie przez stronę wniosków o wyłączenie sędziego, opartych na tych samych ogólnikowych, które nie dają się zweryfikować, i w sposób oczywisty godzących w powagę sądu, jest nadużyciem praw procesowych. Sąd Najwyższy wskazał zatem, że takie postępowanie jest nie tylko sprzeczne z dobrymi obyczajami, ale i narusza prawo pozostałych uczestników postępowania do sądu, w szczególności prawo strony do uzyskania rozstrzygnięcia w rozsądnym terminie (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 EKPCz). O nadużyciu prawa procesowych i administracyjnym mowa jest także w art. 17 EKPCz oraz w art. 54 KPP.

- 5 **5. Zakres podmiotowy.** Podmiotami nadużycia prawa procesowych mogą być jedynie strony i uczestnicy postępowania, którzy wykorzystując instytucje procesowe, zmirzają do obstrukcji postępowania cywilnego, a w rezultacie do jego przewlekłości. Sąd natomiast może przekroczyć swoje kompetencje, czemu można przeciwdziałać przez skargę na przewlekłość postępowania czy wniosek o wyłączenie sędziego, czy przez zarzuty apelacyjne czy kasacyjne.
- 6 **6. Nadużycie prawa procesowego a obejście prawa.** W doktrynie zwraca się uwagę na to, że istnieje różnica między nadużyciem prawa procesowego a obejściem prawa. W KPC obejście prawa jest już bowiem sankcjonowane np. w art. 203 § 4, art. 213 § 2, art. 247 i 339 § 2. Jednakże w tych regulacjach ustawodawca nie odwołuje się do *ius*, ale do *lex*, czyli obejścia przepisów ustawy. Należy także zauważyć, że czym innym jest zachowanie sprzeczne z prawem z art. 58 § 1 KC od nadużycia prawa procesowego, trzeba zatem odróżnić nadużycie prawa procesowego od takich działań bezprawnych, które są z kolei sankcjonowane w Kodeksie

cywilnym, np. w art. 24, 58, 388, 415 KC, oraz wyjątkowo także w KPC w art. 53¹ (odrzućcie wniosku o wyłącznie sędziemu) i art. 103 § 1 KPC [T. Ereciński, Nadużycie prawa procesowego, w: P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler (red.), Nadużycie prawa procesowego cywilnego, s. 20].

II. Uwagi szczegółowe

1. **Zasada.** Klauzula generalna nadużycia prawa procesowego została wyrażona w dodanym art. 4¹ KPC. Ocena, czy mamy do czynienia z nadużyciem prawa procesowego, jest powiązana z celem obowiązywania danej instytucji prawa procesowego, wykorzystywanego przez stronę. Chodzi zatem o ustalenie, czy skorzystanie z danej instytucji procesowej prowadzi do celu ustawowego tej instytucji w konkretnym przypadku. Według projektu ustawodawcy należy brać pod uwagę nie cel formułowany przez stronę, ale rzeczywiste skutki wykorzystywania danej instytucji przez stronę, o którym świadczy przewidywany wynik danej czynności sprawy. Przepis art. 4¹ KPC wskazuje zatem samo zjawisko nadużycia prawa procesowego, wprowadzając jego ustawową definicję, ale bez wyznaczenia generalnej sankcji za działanie procesowe strony powodujące nadużycie prawa procesowego. Sankcja, którą sąd może zastosować w takim przypadku, powinna uwzględniać szczególne sytuacje, zidentyfikowane przez ustawodawcę, a powodujące nadużycie prawa procesowego.

2. **Sankcje.** Uzasadnienie projektu ustawy (druk sejmowy Nr 3137, Sejm RP VIII kadencji, s. 33) zawiera wyszczególnienie potencjalnych sankcji z powodu nadużycia prawa procesowego, czyli wymierzenie grzywny; obciążenie strony dodatkową częścią kosztów bądź nawet w całości kosztami procesu; obciążenie kosztami procesu, podwyższonymi odpowiednio do spowodowanej nadużyciem prawa procesowego zwiększenia nakładu pracy strony przeciwnej w prowadzonej sprawie; podwyższenie stopy ustawowych odsetek należnych od zasądzonego świadczenia odpowiednio do spowodowanej nadużycie zwłoki w rozpoznawaniu sprawy, za czas odpowiadający zwłocze.

3. **Orzeczenie o nadużyciu prawa procesowego.** Ustawodawca założył, że skoro zachowanie strony, mające znamiona nadużycia prawa procesowego, można ocenić dopiero na podstawie całokształtu okoliczności sprawy, to orzekanie o nadużyciu prawa procesowego oraz orzekanie o sankcji z tego tytułu odbywa się dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie. Nadto sankcje nie mogą być stosowane kumulatywnie, czyli ustawodawca dopuszcza możliwość zastosowania przez sąd jedynie jednej sankcji. Jeśli chodzi o sankcje w postaci podwyższenia stopy odsetek ustawowych za czas zwłoki wywołanej działaniem stanowiącym nadużycie prawa procesowego, to możliwe jest podwyższenie maksymalnie 2-krotnie.

Art. 5. [Pouczenie stron]

W razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

Art. 5.²

§ 1. W razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania niezastępowanym przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

² Art. 5 w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.08.2020 r.

§ 2. *Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory pouczeń, których udzielania na piśmie wymaga kodeks, mając na względzie konieczność zapewnienia komunikatywności przekazu.*

§ 3. *Wzory pouczeń, o których mowa w § 2, wraz z ich tłumaczeniami na języki obce najczęściej wykorzystywane w obrocie z zagranicą Minister Sprawiedliwości udostępni na stronie internetowej urzędu go obsługującego.*

Spis treści

	Nb
1. Pouczenie stron	1
2. Skutki braku pouczenia strony przez sąd	2
3. Wzory pouczeń	3
4. Wzory pouczeń w językach obcych	4

- 1 **1. Pouczenie stron.** Komentowany przepis przewiduje obowiązek sądu do udzielania stronie, która nie jest reprezentowana przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego i radcę Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, pouczeń co do czynności procesowych. Pouczenia te mają być udzielane w zakresie niezbędnym. Chodzi tu o zapewnienie stronie działającej samodzielnie, a nieznającej prawa procesowego, informacji o czynnościach procesowych, które powinny być podjęte przez nią w celu realizacji jej praw czy obowiązków wynikających z toczącego się procesu. W szczególności sąd powinien pouczyć stronę, że przysługuje jej określone uprawnienie procesowe, które może realizować przez czynność procesową. Nadto sąd pouczy stronę, w jakiej formie powinna dokonać określonej czynności procesowej oraz jaki jest termin na jej dokonanie, oraz o skutkach braku dokonania określonej czynności procesowej, braku dokonania czynności procesowej w wadliwej formie, czy po upływie przewidzianego dla niej terminu.
- 2 **2. Skutki braku pouczenia strony przez sąd.** Brak pouczenia przez sąd strony nie działającej w sprawie przez profesjonalnego pełnomocnika powoduje uchybienie procesowe, które może być brane pod uwagę, przez sąd w postępowaniu odwoławczym na zarzut tej strony, jeżeli naruszenie tego obowiązku doprowadziło do pozabawienia lub ograniczenia prawa strony do obrony jej praw w tym postępowaniu.
- 3 **3. Wzory pouczeń.** Nowe brzmienie przepisu w § 2 zawiera delegację ustawową dla wydania przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia, określającego wzory pouczeń, których udzielenia wymaga KPC, mając na względzie konieczność zapewnienia komunikatywności przekazu. Obecnie bowiem wzory pouczeń, na podstawie dotychczasowego art. 5 KPC, były dokonywane przez sąd według własnych wzorców. W praktyce sądowej zdarzało się zatem, że sądy udzielały tych samych pouczeń w bardzo różnym zakresie. Powyższa regulacja ma na celu wprowadzenie jednolitego wzoru pouczenia co do czynności procesowych, które wymaga KPC. Istotne jest to, że ustawodawca nałożył na Ministra Sprawiedliwości obowiązek takiego formułowania pouczeń, aby były one zrozumiałe dla strony działającej w procesie samodzielnie, bez pomocy profesjonalnego pełnomocnika. Zwykle pouczenia są zbyt długie i stanowią przepisane przepisów prawa, które bez wykładni mogą być błędnie zrozumiane przez strony. Samo bowiem pouczenie musi wyrzucić skutek w postaci realnego zapoznania strony z jej prawami i obowiązkami procesowymi w zakresie dokonywania czynności procesowych, a nie jedynie formalnego spełnienia obowiązku wynikającego z art. 5 KPC, z którego strona nie jest w stanie, bez pomocy profesjonalisty, skorzystać.
- 4 **4. Wzory pouczeń w językach obcych.** Ustawodawca przewidział także obowiązek, nałożony na Ministra Sprawiedliwości, aby wzory tych pouczeń objętych

rozporządzeniem były przetłumaczone na języki obce najczęściej wykorzystywane w obrocie z zagranicą oraz do publikacji tych wzorów na stronie internetowej urzędu go obsługującego, czyli stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (BIP).

Art. 6. [Postulat szybkości postępowania]

§ 1. Sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie okoliczności faktyczne i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko.

§ 2.³ Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko.

1. Zakres zmian. Przepis ten zawiera jedynie zmianę w zakresie sformułowania, 1 które używane jest w Kodeksie dla oznaczenia podstawy faktycznej żądania pozwu. Dotychczas ustawodawca posługiwał się sformułowaniem: „okoliczności faktyczne” dla wskazania, że strony i uczestnicy postępowania są obowiązani przytaczać wszystkie okoliczności faktyczne i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko. W przepisie tym zmieniono jedynie sformułowanie „okoliczności faktyczne” na „fakty”, pozostawiając pozostałą treść przepisu bez zmiany.

(...)

Art. 9^{1,4} [Utrwalanie posiedzenia i czynności sądowych]

§ 1. Nie jest wymagane zezwolenie sądu na utrwalanie przez strony lub uczestników postępowania przebiegu posiedzeń i innych czynności sądowych, przy których są obecni, za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania uprzedzają sąd o zamiarze utrwalania przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk.

§ 3. Sąd zakazuje stronie lub uczestnikowi postępowania utrwalenia przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, jeżeli posiedzenie lub jego część odbywa się przy drzwiach zamkniętych lub sprzeciwia się temu względ na prawidłowość postępowania.

Spis treści

	Nb
1. Zakres i charakter regulacji	1
2. Cel regulacji	2
3. Zakres przedmiotowy	3
4. Zakres podmiotowy	4
5. Obowiązek uprzedzenia sądu	5
6. Zakaz prywatnej rejestracji	6
7. Prywatna rejestracja posiedzenia przygotowawczego	7

³ Art. 6 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

⁴ Art. 9¹ dodany ustawą z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

- 1. Zakres i charakter regulacji.** Możliwość samodzielnego utrwalania przebiegu posiedzenia jawnego przez strony nie jest niczym nowym w KPC, funkcjonuje bowiem już od 2015 r. i została wprowadzona ZmKPC15. Jednakże w swoim pierwotnym brzmieniu była ograniczona w aspekcie podmiotowym jedynie do stron (art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 poszerza krąg uprawnionych, wskazując wprost na uczestników postępowania), natomiast w aspekcie przedmiotowym wyłącznie do posiedzeń sądowych (obecnie dotyczy wszystkich czynności sądowych). Dokonując opisanych zmian brzmienia przepisu, ustawodawca zdecydował się na uchylenie art. 162¹ KPC i umieszczenie regulacji w części ogólnej Kodeksu postępowania cywilnego po art. 9 KPC, co jest uzasadnione systemowo. Prywatne utrwalenia przebiegu posiedzenia i innych czynności sądowych za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk stanowi niewątpliwie element zasady jawności postępowania. Istotną różnicą pomiędzy uchylonym art. 162¹ KPC a art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 jest sposób realizacji uprawnienia do prywatnej rejestracji. Dotychczas strona była zobligowana do złożenia wniosku i uzyskania zgody sądu, obecnie wystarczające jest poinformowanie sądu, chyba że zachodzą okoliczności wskazane w § 3. Bez zmian pozostaje natomiast zakres rejestracji. Zarówno art. 162¹ KPC, jak i art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 ogranicza uprawnienie jedynie do utrwalenia dźwięku. Zgodnie z treścią uzasadnienia druku sejmowego Nr 3137 Sejmu RP VIII kadencji ograniczenie rejestracji do rejestracji dźwięku wynika z obaw, że: „prywatna rejestracja obrazu narażałaby bowiem obecnych na naruszenie dóbr osobistych w postaci wizerunku, a Skarb Państwa – na odpowiedzialność odszkodowawczą z tego tytułu”. Zasadne w tym miejscu jest podkreślenie, że głos również stanowi dobro osobiste w rozumieniu art. 23 KC (zob. wyr. SA w Gdańsku z 21.6.1991 r., I Acr 127/91, Legalis). Nagranie zatem sporządzone przez osoby uprawnione zgodnie z art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 w pełnym zakresie podlega ochronie, jaka przewidziana jest dla dóbr osobistych zgodnie z przepisami prawa cywilnego i prawa karnego.
- 2. Cel regulacji.** Umożliwienie rejestracji dźwięku stronom i uczestnikom postępowania stanowi dodatkowy komponent zasady jawności postępowania, a także znacznia zaufanie do sądów jeszcze bardziej, ugruntowując pełną transparentność wymiaru sprawiedliwości. Aktualne jednak pozostaje stanowisko, że z uwagi na treść art. 9 KPC, który umożliwia uzyskanie z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku (art. 9 § 2 KPC) lub tylko dźwięku (art. 9 § 3 KPC) oraz z uwagi na zakończenie procesu wdrożenia protokołu elektronicznego (protokołu utrwalonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie zgodnie z art. 157 § 1 KPC) we wszystkich sądach w Polsce, ranga tego przepisu jest mniejsza, niż byłaby, gdyby z przebiegu posiedzenia sporządzany był zawsze wyłącznie protokół pisemny [tak *R. Kulski*, w: *K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2016, kom. do art. 157 KPC]. Jednak w sytuacji, gdy ze względów technicznych sporządzenie przebiegu posiedzenia za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk nie będzie możliwe zgodnie z art. 157 § 1¹ KPC, bądź też czynności sądowe będą musiały być wykonane w innym miejscu (np. oględziny) niż budynek sądu albo gdy odbycie posiedzenia poza budynkiem sądowym ułatwi przeprowadzenie sprawy lub przyczyni się znacznie do zaoszczędzenia kosztów (art. 151 § 1 KPC), to tak sporządzone prywatne nagranie może stanowić istotny materiał dowodowy. W takich sytuacjach zapis dźwięku sporządzony zgodnie z dodanym art. 9¹ KPC mógłby służyć jako element uzasadnienia wniosku o sprostowanie lub uzupełnienie protokołu sporządzonego wyłącznie pisemnie zgodnie z art. 157 § 1¹ KPC (zob. wyr. SA w Łodzi z 20.4.2018 r., I ACa 1026/17, Legalis).
- 3. Zakres przedmiotowy.** Uprawnienie ograniczone jest wyłącznie do tych posiedzeń oraz tych czynności sądowych, przy których strony i uczestnicy postępo-

wania są obecni. Ustawodawca celowo nie zawęził możliwości rejestracji dźwięku jedynie do posiedzeń jawnych (w tym także rozpraw). Z art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 mogą zatem skorzystać strony i uczestnicy postępowania również na etapie posiedzenia niejawnego, jeżeli zostały wezwane zgodnie z art. 152 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19.

4. **Zakres podmiotowy.** Jest to uprawnienie przysługujące stronie i uczestnikowi 4 postępowania, a co za tym idzie, obejmuje również odpowiednio ich pełnomocników, przedstawicieli ustawowych oraz podmioty występujące w postępowaniu na prawach strony. Z uprawnienia tego nie mogą natomiast skorzystać osoby występujące w postępowaniu w innym charakterze niż strona lub uczestnik postępowania, np. biegły, świadek itd. czy też osoby postronne, tj. publiczność.

5. **Obowiązek uprzedzenia sądu.** O samym fakcie rejestracji osoba, która zamierza skorzystać z uprawnienia wynikającego z art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19, ma obowiązek uprzedzić sąd. Co prawda przepis nie warunkuje prawa do rejestracji od pozytywnej decyzji sądu, ale z uwagi na brzmienie § 3 wprowadza obowiązek poinformowania sądu, który powinien zbadać przesłanki, czy nie zachodzą okoliczności uzasadniające wydanie zakazu rejestracji. Utrwalanie przebiegu posiedzenia lub czynności sądowej bez uprzedzenia sądu albo wbrew zakazowi sądu może narazić stronę lub uczestnika postępowania na upomnienie, wydalenie z sali rozpraw, a nawet zastosowanie kary porządkowej (art. 48 i 49 PrUSP).

6. **Zakaz prywatnej rejestracji.** Zgodnie z treścią § 3 rejestracji podlegają 6 posiedzenia jawne z wyłączeniem posiedzeń odbywających się w całości lub w części przy drzwiach zamkniętych zgodnie z treścią art. 153 KPC albo sprzeciwia się temu wzgląd na prawidłowość postępowania. W takich sytuacjach sąd zakazuje stronie lub uczestnikowi postępowania prywatnej rejestracji. Pierwsza przesłanka wskazana w § 3 dotyczy posiedzeń odbywających się przy drzwiach zamkniętych, czyli posiedzeń jawnych, ale o jawności ograniczonej. W takich sytuacjach zgodnie z art. 154 KPC wstęp na posiedzenie ma tylko określony krąg osób. Ustawodawca uznał, że nie jest dopuszczalnym, aby w takim przypadku powstało prywatne nagranie jego przebiegu. Dotyczy to sytuacji zarówno, gdy posiedzenie odbywa się w całości przy drzwiach zamkniętych czy też w części. *Ratio legis* omawianego przepisu skłania do stanowiska, że zakaz ten dotyczy jedynie tej części posiedzenia, która odbywa się przy drzwiach zamkniętych, a nie całości posiedzenia jako takiego. W dawnym art. 162¹ KPC takiego ograniczenia nie było, aczkolwiek w doktrynie wskazywano, że odbycie posiedzenia przy drzwiach zamkniętych stanowi jedną z przeszkód mieszczącą się ówczesnej klauzuli „przez wzgląd na prawidłowość postępowania” [zob. E. Rudkowska-Ząbczyk, w: E. Marszałkowska-Krześ (red.), Kodeks postępowania cywilnego, 2019, kom. do art. 161¹ KPC]. Ustawodawca w art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 dał temu bezpośredni wyraz i wprowadził jednoznaczny zakaz. Drugą przesłanką, która warunkuje wydanie zakazu, jest przeniesiona z art. 162¹ KPC klauzula generalna: „względ na prawidłowość postępowania”. Do okoliczności, które mogłyby uzasadniać wydanie takiego zakazu, można zaliczyć m.in. negatywny wpływ urządzenia prywatnego na działanie systemu rejestracji rozpraw zainstalowanego na sali rozpraw czy też zakłócenie porządku w trakcie posiedzenia sądowego lub poszczególnych czynności sądowych, co może być spowodowane m.in. rozmiarem prywatnych urządzeń, wybranym sposobem rejestracji dźwięku, czy też czasem potrzebnym na zainstalowanie urządzeń, i zostać uznane za celowe działanie na zwłokę osoby uprawnionej, by uniemożliwić, utrudnić lub opóźnić przebieg całości postępowania. Brak możliwości rejestracji będzie zależny jednak od wydania przez sąd zakazu na mocy art. 9¹ § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19. Na postanowienie sądu nie przysługuje środek odwoławczy, ale może ono być przedmiotem rozpoznania przez sąd II instancji zgodnie z art. 380 KPC.

- 7 **7. Prywatna rejestracja posiedzenia przygotowawczego.** Ustawodawca na etapie posiedzenia przygotowawczego, mając na uwadze potrzebę zapewnienia poufności przebiegu ewentualnych negocjacji ugodowych, wyłączył możliwość powoływania się na uprawnienie wynikające z art. 9¹ KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 w części obejmującej próbę rozwiązania sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń (art. 205⁸ § 1 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19). Zabieg taki należy uznać za prawidłowy, uczestnicy posiedzenia przygotowawczego nie powinni bowiem składać oświadczeń czy też podejmować określonych czynności z przeświadczeniem, że proces ten podlega rejestracji przez jednego z uczestników i istnieje potencjalne ryzyko wykorzystania tak utrwalanego materiału na późniejszym etapie tego postępowania lub w innej sprawie. Taka obawa mogłaby negatywnie wpłynąć na skuteczność i efektywność prowadzenia negocjacji ugodowych. Podobne argumenty stanowiły również przesłankę wykluczenia rejestracji przebiegu całości posiedzenia przy wykorzystaniu protokołu sądowego sporządzanego za pomocą urządzenia rejestrujących dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie czy też zakazu umieszczania w protokole pisemnym oświadczeń złożonych w ramach prób polubownego rozwiązania sporu.

Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze

Księga pierwsza. Proces

Tytuł I. Sąd

Dział I. Właściwość sądu

(...)

Rozdział 1. Właściwość rzeczowa

Oddział 1. Podstawy właściwości

(...)

Art. 17. [Właściwość sądów okręgowych]

Do właściwości sądów okręgowych należą sprawy:

- 1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia;
- 2) o ochronę praw autorskich i pokrewnych, jak również dotyczących wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych oraz o ochronę innych praw na dobrach niematerialnych;
- 3) o roszczenia wynikające z Prawa prasowego;
- 4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym;

- 4¹) o wydanie orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale spółdzielni;
 4²) o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną;
 4²)⁵ o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie istnienia lub nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną;
 4³) o zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji;
 4⁴) o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem;
 4⁵) o roszczenia wynikające z naruszenia praw przysługujących na mocy przepisów o ochronie danych osobowych.
 5) (uchylony)
 6) (uchylony)

Spis treści

	Nb
1. Zakres zmian	1
2. Sprawy o ustalenie istnienia uchwał	2

1. **Zakres zmian.** Zmiana tego przepisu polega na usunięciu luki w dotychczasowej regulacji. Artykuł 17 pkt 4² KPC w dotychczasowym brzmieniu ustala właściwość SO w sprawach o uchylenie, stwierdzenie nieważności oraz ustalenie nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych. W przepisie pominięto sprawy o ustalenie istnienia uchwał tych podmiotów. Z uwagi na to, że art. 16 KPC statuuje zasadę *exceptiones non sunt extendendae*, co oznacza, że SR rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych na mocy przepisu szczególnego.

2. **Sprawy o ustalenie istnienia uchwał.** Komentowana zmiana usuwa istniejącą 2 niekonsekwencję ustawodawcy. Nadmienić należy, że o potrzebie wyróżnienia takiej kategorii spraw świadczy między innymi art. 27 pkt 8b KSCU, w którym to przewidziano wysokość opłaty od pozwu o ustalenie istnienia uchwały organu spółdzielni. Zmiana jest pożądana, gdyż w przeciwnym razie właściwość rzeczowa sądu w sprawach o ustalenie istnienia uchwały uzależniona jest od wartości przedmiotu sporu, a nie ma żadnych logicznych przesłanek do takiego rozwiązania. Skoro SO jest właściwy do rozpoznawania spraw o ustalenie nieistnienia uchwał, to tym bardziej powinien rozpoznawać sprawy o ustalenie ich istnienia.

Art. 18. [Przekazanie sprawy sądowi okręgowemu]

§ 1. Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie rejonowym powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd ten może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu. Postanowienie o przekazaniu sprawy wymaga uzasadnienia.

§ 2. Sąd okręgowy może przed pierwszą rozprawą odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania i zwrócić sprawę sądowi rejonowemu, jeżeli uzna, że poważne wątpliwości nie zachodzą. Postanowienie zapada na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów i wymaga uzasadnienia. Ponowne przekazanie tej samej sprawy przez sąd rejonowy nie jest dopuszczalne.

⁵ Art. 17 pkt 4² w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

§ 2.⁶ Przed pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę sąd okręgowy może odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania i zwrócić ją sądowi rejonowemu, jeżeli uzna, że poważne wątpliwości nie zachodzą. Postanowienie zapada w składzie trzech sędziów i wymaga uzasadnienia. Ponowne przekazanie tej samej sprawy przez sąd rejonowy nie jest dopuszczalne.

Spis treści

	Nb
1. Uwagi ogólne	1
2. Zakres zmian	2
3. Odmowa przyjęcia sprawy przez sąd okręgowy	3
4. Postanowienie	4

1 1. Uwagi ogólne. W oparciu o przepis art. 18 § 1 KPC sąd rejonowy może przekazać sprawę należącą do jego właściwości rzeczowej SO (właściwość delegacyjna). Warunkiem przekazania sprawy jest pojawienie się w niej zagadnienia prawnego (w prawie procesowym lub materialnym) wzbudzającego, w ocenie SR, poważne wątpliwości.

2 2. Zakres zmian. Zmiana tego przepisu ma charakter redakcyjny i porządkowy. Zmierzta do ujednolicenia używanych w Kodeksie pojęć oraz stanowi konsekwencję wprowadzenia normy z art. 148 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19.

Zgodnie z przepisem art. 148 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 sąd może wydać każde postanowienie na posiedzeniu niejawnym, co oznacza, że dotyczy to także postanowień SO o odmowie przyjęcia sprawy do rozpoznania.

3 3. Odmowa przyjęcia sprawy przez sąd okręgowy. Sąd okręgowy nie jest związany postanowieniem SR. Może odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania, jednakże wyłącznie przed pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę. Dotychczas cezura była określona sformułowaniem „przed pierwszą rozprawą”. Obecnie pierwszym posiedzeniem w sprawie jest posiedzenie przygotowawcze w toku, którego przewodniczący ustala ze stronami przedmiot sporu i wyjaśnia stanowiska stron, także w zakresie prawnych aspektów sporu (art. 205⁶ § 1 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19). Rozprawa jest dopiero kolejnym posiedzeniem w sprawie. Przesunięcie w czasie decyzji o ewentualnym przekazaniu sprawy sądowi okręgowemu do rozpoznania jest zasadne, gdyż o tym, że w sprawie istnieje wzbudzające wątpliwości zagadnienie prawne, może się okazać dopiero po przeprowadzeniu posiedzenia przygotowawczego.

W sytuacji, gdy sąd rejonowy dopatrył się istnienia zagadnienia prawnego na wcześniejszym etapie (po wpłynięciu pozwu lub odpowiedzi na pozew), w myśl art. 205⁴ § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 przewodniczący może nadać sprawie inny bieg, w tym także może dojść do przekazania sprawy SO.

4 4. Postanowienie. Postanowienie w tym przedmiocie nie jest zaskarżalne, lecz wymaga uzasadnienia.

Z uwagi na wprowadzenie przepisem art. 47 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 zasady, zgodnie z którą postanowienia poza rozprawą wydaje sąd w składzie jednego sędziego, konieczne stało się wskazanie przykładów, kiedy pozostaje to w kompetencji trzech sędziów.

Po odmowie przyjęcia sprawy przez SO, SR musi ją rozpoznawać bez możliwości ponownego przekazania do SO. Wydaje się, że to zastrzeżenie dotyczy wyłącznie

⁶ Art. 18 § 2 w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 21.08.2019 r.

sytuacji, gdy SR powoływałby się na wcześniej wskazaną wątpliwość. Natomiast, gdyby przekazanie dotyczyło innej podstawy (innego zagadnienia prawnego), procedurę należałoby przeprowadzić od nowa.

Oddział 2. Wartość przedmiotu sporu

(...)

Art. 25. [Sprawdzenie]

§ 1. Sąd może na posiedzeniu niejawnym sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie.

§ 1.⁷ Sąd może sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie.

§ 2. Po doręczeniu pozwu sprawdzenie nastąpić może jedynie na zarzut pozwanego, zgłoszony przed wdnaniem się w spór co do istoty sprawy.

§ 3. Jeżeli sąd w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu uzna się za niewłaściwy, przekaże sprawę sądowi właściwemu; jeżeli jest kilka sądów właściwych – przekaże temu z nich, który wskaże powód.

Spis treści

	Nb
1. Zakres zmian	1
2. Tryb wydania postanowienia	2

1. **Zakres zmian.** Zmiana tego przepisu ma charakter jedynie redakcyjny i porządkowy. Stanowi konsekwencję wprowadzenia normy z art. 148 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19.

Z komentowanego przepisu usunięto fragment „na posiedzeniu niejawnym”. W poprzednim stanie prawnym przepisy odnoszące się do postanowień wydawanych na posiedzeniach niejawnych były kazuistyczne i były rozproszone w różnych miejscach w Kodeksie.

2. **Tryb wydania postanowienia.** Zgodnie z przepisem art. 148 § 3 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 sąd może wydać każde postanowienie na posiedzeniu niejawnym. Oznacza to, że również w obecnym stanie prawnym postanowienia o sprawdzeniu wartości przedmiotu sporu oraz postanowienia ustalające wartość przedmiotu sporu (również gdy wartość podana przez powoda jest prawidłowa) mogą być wydane zarówno na posiedzeniu jawnym, jak i na posiedzeniu niejawnym.

Sprawdzenie wartości przedmiotu sporu może nastąpić na zarzut pozwanego lub z inicjatywy sądu, z urzędu.

Pozew po wpłynięciu do sądu powinien być również zbadany z punktu widzenia zgodności podanej przez powoda kwoty pieniężnej na oznaczenie wartości przedmiotu sporu z zasadami określonymi w art. 19–24 KPC. Zasadniczo, by zrealizować zasadę szybkości postępowania (tj. rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki), sprawdzanie wartości przedmiotu sporu powinno następować na posiedzeniu niejawnym.

(...)

⁷ Art. 25 § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 21.08.2019 r.

Rozdział 2. Właściwość miejscowa

(...)

Oddział 2. Właściwość przemienna

Art. 31. [Istota]

§ 1. Powództwo w sprawach objętych przepisami oddziału niniejszego wytoczyć można bądź według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd oznaczony w przepisach poniższych.

§ 2.⁸ *Przepisów niniejszego oddziału nie stosuje się w sprawach przeciwko konsumentom.*

Spis treści

	Nb
1. Uwagi ogólne	1
2. <i>Ratio legis</i>	2
3. Sąd właściwy w sprawie przeciwko konsumentowi	3
4. Sprawy z powództwa konsumenta	4

- 1. Uwagi ogólne.** W § 1 wprowadzono podstawy właściwości przemiennej. Komentarzowany przepis wprowadza natomiast ograniczenie możliwości wyboru podstaw właściwości sądu.
- 2. *Ratio legis*.** Ustawodawca zdecydował się na takie rozwiązanie z uwagi na ogólną tendencję do zapewnienia ochrony konsumentom, podobnie jak w przepisie art. 34 § 2 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19. Przepis wyklucza sytuacje, w których konsument, jako słabsza strona stosunku prawnego, zmuszony byłby do uczestnictwa w postępowaniu przed sądem oddalonym od miejsca jego zamieszkania, co dodatkowo obciążałoby go finansowo między innymi z uwagi na konieczność dojazdu do sądu.
- 3. Sąd właściwy w sprawie przeciwko konsumentowi.** W sprawach, w których po stronie pozwanej będzie występował konsument, sądem właściwym do rozpoznania sprawy będzie sąd właściwości ogólnej lub właściwości wyłącznej. W przypadku sporów z konsumentami zasadniczo wyłączona jest możliwość ustalania właściwości umownej, gdyż zgodnie z art. 385³ pkt 23 KC postanowieniami niedozwolonymi są postanowienia, które narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy.
- 4. Sprawy z powództwa konsumenta.** Przepis nie ma zastosowania do spraw, w których konsument występuje po stronie powodowej. Oznacza to, że w sprawie z powództwa konsumenta może on dokonać wyboru sądu na podstawie przepisów o właściwości przemiennej.

(...)

Art. 34. [Roszczenia z umów]

Powództwo o zawarcie umowy, ustalenie jej treści, o zmianę umowy oraz o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie,

⁸ Art. 31 oznaczenie § 1 i § 2 dodane ustawą z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

a także o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy można wytoczyć przed sąd miejsca jej wykonania. W razie wątpliwości miejsce wykonania umowy powinno być stwierdzone dokumentem.

Art. 34.⁹

§ 1. Powództwo o zawarcie umowy, ustalenie jej treści, o zmianę umowy oraz o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, a także o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy można wytoczyć przed sąd miejsca jej wykonania.

§ 2. Za miejsce wykonania umowy uważa się miejsce spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umów danego rodzaju, w szczególności w przypadku:

- 1) sprzedaży rzeczy ruchomych – miejsce, do którego rzeczy te zgodnie z umową zostały lub miały zostać dostarczone;*
- 2) świadczenia usług – miejsce, w którym usługi zgodnie z umową były lub miały być świadczone.*

§ 3. W przypadku wątpliwości miejsce wykonania umowy powinno być stwierdzone dokumentem.

Spis treści

	Nb
1. Sąd właściwy	1
2. Zakres zmian	2
3. Świadczenie charakterystyczne	3
4. Miejsce wykonania umowy	4
5. Usługi rozproszone	5
6. E-usługa	6
7. Spory transgraniczne	7

1. **Sąd właściwy.** Podstawą ustalenia właściwości sądu w przypadku roszczeń 1 wynikających z umowy, wskazanych w § 1, jest miejsce wykonania umowy. Powinno być ono określone w dokumencie, którym zwykle będzie sama umowa.

2. **Zakres zmian.** Zmiana przepisu polega na doprecyzowaniu podstawy ustalenia 2 właściwości przemiennej w sprawach o roszczenia z umów. Ustawodawca, chcąc zapewnić lepszą ochronę interesów konsumenta, wprowadził ograniczenie przez przyjęcie, że miejsce wykonania umowy ma być rozumiane jako miejsce spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umowy danego rodzaju.

3. **Świadczenie charakterystyczne.** Termin świadczenia charakterystycznego jest 3 stosowany w prawie unijnym i w orzecznictwie TSUE. Wiąże się z rodzajem danej umowy i dotyczy przede wszystkim świadczenia świadczeniodawcy. Dotychczas miejsce spełnienia świadczenia określone było w powiązaniu z przepisami prawa materialnego (post. SN z 8.7.1981 r., II CZ 87/81, Legalis; post. SA w Katowicach z 17.6.1992 r., I ACz 268/92, OSA 1993, Nr 1, poz. 3; post. SA w Poznaniu z 8.7.2013 r., I ACz 1075/13, Legalis). Można było dla ustalenia właściwości sądu powoływać miejsce spełnienia świadczenia pieniężnego, którym w przypadku sporów z udziałem konsumentów, zwykle była siedziba przedsiębiorcy (art. 454 KC).

4. **Miejsce wykonania umowy.** W przepisie znalazło się określenie miejsca wy- 4 konania umowy w odniesieniu do dwóch najbardziej popularnych rodzajów umów.

⁹ Art. 34 w brzmieniu ustawy z dnia 4.07.2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), która wchodzi w życie 7.11.2019 r.

W przypadku umowy sprzedaży ruchomości jest to miejsce, do którego rzeczy te zostały lub miały być dostarczone.

Z wyroku TSUE w sprawie *Car Trim GmbH v. KeySafety S.a.r.l.* wynika, że o ile w umowie nie postanowiono inaczej, przez miejsce dostarczenia towarów należy rozumieć miejsce, w którym doszło do ich fizycznego przekazania. Oznacza to także, że jeśli towar jest dostarczany przez niezależnego przewoźnika, to przekazanie mu towaru przez zbywcę jest nieistotne dla miejsca wykonania zobowiązania, ponieważ kluczowe będzie miejsce dostarczenia towaru nabywcy (zob. także wyr. TSUE z 23.4.2009 r. w sprawie C-533/07 *Falco Privatstiftung i Rabitsch*, Legalis).

W przypadku umów o świadczenie usług miejscem spełnienia świadczenia jest miejsce, w którym usługi były lub miały być świadczone. W większości przypadków nie będzie problemów z ustaleniem tego miejsca, jednakże trudności mogą się pojawić w przypadku umów o świadczenie usług rozproszonych lub umów o świadczenia usług wirtualnych (e-usług).

Właściwym dla rozpoznania wszystkich roszczeń wynikających z umowy powinien być jeden sąd (zob. orz. ETS w sprawie C-386/05 *Color Drack v. Lexx International Vertriebs GmbH*, Legalis oraz w sprawie C-204/08 *Rehder v. Air Baltic Corporation*, Legalis).

5. **Usługi rozproszone.** Usługi rozproszone polegają na tym, że nie ma jednego miejsca, w którym są świadczone, usługa może być powiązana z kilkoma miejscami w równym stopniu (na przykład umowa o imprezę turystyczną). W przypadku takich umów pojawia się problem wielomiejscowości świadczenia usługi. Literalne brzmienie przepisu mogłoby sugerować, że można uznać właściwość kilku sądów jednocześnie, w zależności od tego, które konkretnie świadczenie umowne byłoby przedmiotem sporu. W przypadku wielości miejsc świadczenia usług zasadniczo należy przez miejsce świadczenia rozumieć miejsce, które zapewnia najściślejszy związek między umową a właściwym sądem, przy czym ów najściślejszy związek wykazuje co do zasady miejsce świadczenia głównego (zob. wyr. ETS w sprawie C-19/09 *Wood Floor Solutions Andreas Domberger v. Silva Trade*, Legalis, zob. także *K. Weitz*, Jurysdykcja krajowa, s. 218–219).

Z reguły zarówno z ich treści, jak i okoliczności towarzyszących wykonaniu umowy można wywieść, które ze świadczeń nią objętych stanowi świadczenie główne.

6. **E-usługa.** W przypadku świadczenia e-usług również należy ustalić miejsce świadczenia usługi zgodnie z powyższymi regułami odnoszącymi się do przypadków wielomiejscowości usług. W odniesieniu do zobowiązań w obrocie elektronicznym klasyczna interpretacja *forum executionis contractus* może nastreczyć wiele wątpliwości i może być niewystarczająca. Miejsce świadczenia usługi można rozważać jako miejsce, w którym lub z którego usługodawca wprowadził dobro do Internetu, czyli zwykle miejsce zamieszkania lub siedziby usługodawcy. Miejscem spełnienia świadczenia może być także miejsce, do którego następuje ściąganie dobra na komputer, czyli zwykle miejsce zamieszkania lub siedziba usługobiorcy.
7. **Spory transgraniczne.** Przepis art. 34 § 2 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 stanowi powielenie normy art. 7 pkt 1 rozporządzenia 1215/2012. Powołany przepis rozporządzenia 1215/2012 wprawdzie odnosi się do podstaw jurysdykcji sądowej, jednak nie ma przeszkód, by podobna regulacja obowiązywała w przypadku właściwości miejscowej sądu.

Przesłanki właściwości, mimo że intencją ustawodawcy (zob. uzasadnienie druku sejmowego Nr 3137, Sejm RP VIII kadencji, s. 134–135) była ochrona konsumentów, określone w art. 34 § 2 KPC w brzmieniu nadanym ZmKPC19 mają zastosowanie do spraw wszelkiego rodzaju, nie tylko z udziałem konsumentów.

(...)